

Topografické příručky

Místopis

Topografické příručky v českých zemích

topografie = místopis

toponomastika = nauka o původu místních jmen

Topografie není toponomastika !!

Popis sídel pomocí geografických, historických, statistických, demografických a hospodářských dat a zachycení rovněž administrativně-hospodářská vybavenosti se snahou zaznamenat vše podstatné (vývoj jména sídla, počet obyvatel, sociální struktura obyvatel, úřady, školy, fary, kostely, kaple, zdravotnická zařízení, obchody, sportovní vybavenost – sokolovny, sportovní hřiště, spolkový život, významné hospodářské podniky, významné osobnosti, apod.).

Dnes řadu dat najdeme na stránkách jednotlivých obcí.
Demografická data najdeme na stránkách Českého statistického úřadu.

[Databáze demografických údajů za obce ČR | ČSÚ \(czso.cz\)](https://www.czso.cz)

KUČA, Karel:

Města a městečka v Čechách, na
Moravě a ve Slezsku.

Sv. I.-VIII.

Praha 1996-2011.

KAREL KUČA

M Ě S T A
A M Ě S T E Č K A
V Č E C H Á C H
N A M O R A V Ě
A V E S L E Z S K U

IV. díl
Ml – Pan

Nakladatelství Libri
Praha 2000

Mladkov, severovýchodní část náměstí, před polovinou 20. století (BU).

V městečku stojí i řada objektů z období historizujících slohů se zdobnými fasádami s profilovanými šambránami s klenáky, profilovanými římsami a hladkými lizenovými pásky, stejně jako stavby z 1. třetiny 20. století s charakteristickou kombinací základních ploch s hrubou omítkou s hladkými zdobnými prvky. Z přelomu 19. a 20. století pocházejí dvě zděné stodoly s novogotickými prvky (jedna z nich je patrová). Od roku 1998 probíhá rekonstrukce náměstí.

vousy, *1594, 1654 Hradecký kraj, p. Hořice-Třebouševé, 1757 Bydžovský kraj, p. Hořice-Třebouševé-Dobrá Voda, 1847 p. Hořice, 1850 o. Hořice, 1868 p. o. Hradec Králové, *1903 p. o. Nová Paka, 1945 p. o. Hořice, 1949 o. Hořice, 1960 o. Jičín

POČET DOMŮ
1654: 14/3+12/4+1=27/7=34
1713: 49+12=61
1738: 76 d.
1790: 80 d.
1843: 126 d.
1869: 145 d.
1910: 148 d.
1921: 157 d.
1930: • Mlázovice: 175 d.
• Mezihofí 2. díl: 6 d.
◊Mlázovice: 181 d.

MLÁZOVICE

ČECHY • Jičínská pahorkatina • 304 m n. m. • 8,5 km SZ od Hořic, 8 km J od Nové Paky, 4,5 km JZ od Lázní Běláhradu

JMÉNO A STATUT

1360–1405 Mlázovice (fara). 1424 Žižka dobyl Cernína na Mlázovicku, 1541 k Mlázovicku, 1542 Holousův tvrz ... Mlázovicko ... s pod. kost. ... v Mlázovicko, 1651 městečko, 1654 ves, 1720 Mlázovice, neopevněné městečko, 1757, 1790 městečko, 1835 Mlázowitz, Mlázovicko, 1842 Markt Mlázowitz, 1847 městečko, 1854 MLÁZOVICE, 1890 MLÁZOVICE, 1921 městečko, 1939 MLASOWITZ / MLÁZOVICE, 1945 MLÁZOVICE

ÚZEMNĚSPRÁVNÍ PŘÍSLUŠNOST

1360 p. Mlázovice, *po 1424, 1541 p. Holo-

1950: 181 d.
1991: 196 d. (jen 146 d. trvale obydlených)

POČET OBYVATEL

1713: 243 duší
1738: 413 obyv.
1843: 867 obyv. (Č)
1869: 1 004 obyv.
1890: 888 obyv.
1921: 755 obyv. (Č)
1930: • Mlázovice: 706 obyv. (700 Č, 4 N)
• Mezihofí 2. díl: 26 obyv. (Č)
◊Mlázovice: 732 obyv. (726 Č, 4 N)
1950: 537 obyv.
1961: 677 obyv.
1991: 591 obyv.

PRIVILEGIA

1659 Dátee početi se znakem městečka, který mu podle paměti knihy městečka a spisů ministerstva vnitřní z let 1927–28 dal císař Rudolf II. na přímělu Albrechta ze Smitčic (MZ). 1784 Josef II. udělil městečku výroční trhy. 1793 František II. udělil další trhy.

KATASTROFY

Požáry: 1424 (Jan Žižka), 1735 (celé městečko), 1855 (celé městečko).

FEUDÁLNÍ SÍDLA

Panství Mlázovicko: roku 1360 se připomíná Jiřík z Mlázovic, 1387 Diviš Plátek z Mlázovic; 1400–08 Věslav Chod z Charvatce, do 1415 vdova po něm Kateřina, pak do 1424 neznámý vladyka Cernín (1424 dobyl tvrz Jan Žižka). Pak se Mlázovicko staly součástí holousovského p. Roku 1594 koupil Holousovský Albrecht Vladislav Smitčický a od té doby Mlázovicko trvale patřily k Hořicím.

Mlázovice, náměstí s radnicí a kostelem, před rokem 1939 (ŠUPP)

Mlázovice, mapa státního katastru z roku 1842.

Panství Holousovský: 1260 Miroslav z Holousov, později několik dětí; 1390 Pešek Hubart, 1403 Hyněk a Jan Rezkov, 1433 Jan Hubart (doložena tvrz), 1448 Prokop a Ondř; jejich potomci se nazývali Holousovští z Holousov; v 16. stol. Karlíkovec z Nežetice (do 17. kolem 1540 Jan, 1540–1552 Mikuláš st., 1552–? před 1574 Karel, do 17. před 1594 Václav); od 1594 Albrecht Vladislav Smitčický z Smitčic; od 1629 Alžběta Stoulová, roz. Miřkovská z Kouonic, jako frýdlantské léno; potom do 17. před 1649 její syn Ota Jindřich Stoř z Kouonic a jeho sestry; z nichž Veronika, provdaná za Ferdinanda z Carmax, přikoupila roku 1665 druhý díl Holousov; potom 1680 její syn Ferdinand Rudolf de Carmax, do 1695 jeho sestra Eleonora Sybila, provdaná Rušínová z Ryžmbarka; od 1695 Kateřina Barbora Libštejnská z Kolovrat, pak do 1728 její potomci; od 1728 rod Lamotte z Frintrappu (od 1728 Maximilián Rudolf); od 1786 František Josef Levenauer z Grünwaldu (stavebník nového zámku), potom Antonín z Vilanova, od 1878 Eichmannové (majitelé papírny v Hostiněm), od 1905 František Malínský, potom jeho dědicové, od 1949 československý stát.

KOSTELY
Ve 2. polovině 14. století dkanát Jičín, arciděkanství Hradec Králové, fara doložena roku 1360. V 17. století fara zanikla (poize v letech 1636–61 ji spravoval jezuitský kněz) a Mlázovicko byly přifařeny do Hořic. Roku 1713 filiální kostel Nejsvětější Trojice, škola; fara: Hořice. Roku 1735 zřízena lokálie, roku 1857 fara.

Kostel Nejsvětější Trojice (severozápadně od náměstí) – do roku 1725 zde stál dřevěný kostel s dřevěnou zvonicí, pocházející po-
[Tvrz] (západně od kostela) – první se př-

dě data zvoni (1593) nejspíše ze 16. století. Zvonice zpočátku přetrvala i při revněm barokním kostele, který byl postaven v letech 1725–31 jako bezvěžová stavba. Západní věž přistavěna až roku 1760, roku 1790 zabezpečena opěrnými pilíři. Jednotlivé plochostropí, obdélný, s třicetivýsovými presbytářem sklenutým osmibokou klášterní klenbou, se sakristií po severní straně a s věží s cibulovou bání v západním průčelí. Na hřbitově kolem kostela empírové náhroby z 19. století, kamenný reliéf Piety na náhrobku z roku 1816, rustikální Pietta z roku 1833, anděl z poloviny 19. století aj. Od roku 1888, kdy vznikl hřbitov za městečkem, se kostelní hřbitov nepoužíval a řada náhrobků byla zničena. Fara, dříve dřevěná, byla po roce 1857 nahrazena zděnou novostavbou.

Mariánský sloup (na náměstí) – pískovcivá za faráře Josefa Procházky (1891–1923); vytvořen v hořické kamenické škole podle návrhu architekta A. Ceclhara. Po roce 1920 silný příklon k *Církevi československé husitské*, ale samostatný sbor nebyl zřízen.

LÁZNE

Již kolem poloviny 19. století byly prameny vyvěrající pod vrchem Maxincem využívány k vodoléčbě; stála zde jen prkenná budova, nahrazená roku 1859 novou. Roku 1863 vybudoval majitel pozemku, František Rejman, dřevěný lázeňský dům se čtyřmi kabinami. Roku 1896 byla objevena rašelinná ložiska na louce „Pod zelenou“, **Slatinné lázně** čp. 147 vybudoval roku 1898 František Hrádek z Mlázovic. Po roce 1918 byly označeny a roku 1926 byly Františkem Klepitem a Miroslavem Novotným postavena na náměstí **nová lázeňská budova** čp. 43 s 12 kabinami. Rozšíření lázní zamezila 2. světová válka.

RŮZNÉ

V 19. století drobná pilničkářská výroba, soustružnictví dřeva, kolem roku 1860 zřízena cihelna, uzavřená roku 1885 (roku 1923 vyhořela), později obnovena.
20. léta: textilní průmysl • občanská záložna • slatinné lázně
80. léta: JZD, sady, pěstování zeleniny • domov důchodců

URBANISTICKÝ VÝVOJ

Mlázovicko leží v mírně zvlněné krajině pod severním úpatím Mlázovického chlímu (Maxinec 450 m n. m.), který je nejzápadnějším z pásma chlímu, které se táhne od Velkého Věšliva přes Hořice až ke Konecchlumí a odděluje Východolabskou tabuli od Podkřikonolí (Běláhradská pahorkatina). Městečkem neprotéká žádný potok (drobná vodoteč podél jihovýchodní strany městečka zanikla), území se mírně svažuje k bezjmennému potoku, přítoku Chotečského potoka, který se v Šárovcově Lhotě vlévá do

Javorky, prorážející pásmo chlímu a řekou ve Smidarech do Cidliny.

Mlázovicko se první připomínají až roku 1360, kdy byly sídlem Jiříka z Mlázovic a stál zde farní kostel, jehož původní zasněžení není známo. Kostel a tvrz tvořily opěvněný areál, v jehož sousedství pravděpodobně již v té době existovalo lokální městečko, které se však výslovně připomíná až roku 1542. Protože však v husitských válkách byl Mlázovicko tvrz zničena roku 1424 Janem Žižkou a Mlázovicko byly pak součástí statku Holousovny na odvrácené straně Hořického chlímu, je pravděpodobnější, že k lokaci došlo skutečně již ve středověku, a to pravděpodobně bez účasti německého obyvatelstva. Základ městečka tvoří zcela pravidelné obdélné náměstí, jehož středem prochází po délce osouva komunikace z Konecchlumí, která dříve směřovala ke Svatojánekmu Újezdu a Nové Vsi (Lázním Běláhradu). Osouva ulice vyběhla také ze severozápadní strany náměstí ke kostelu a nížeji tvrzí. Uliční síť se jinak označovala na kolmo vybíhající ulici z východního kouta náosť, zatímco ze severního a jižního kouta vyběhaly ulice diagonálně a západní kout je slepý.

Městečko se později nevyvíjelo a zachovávalo si funkci drobného tržního a farního střediska oblasti mezi Jičínem, Hořicemi, Miletínem a Novou Pakou. Před třicetiletou válkou byla zástavba omezena na náměstí a několik krátkých řad domů v hlavních ulicích; celkem jich bylo 34, z toho 7 zůstávalo roku 1654 pustých. Již ve 2. polovině 17. století začal poměrně výrazný růst, který však v 18. století téměř nepokračoval, neboť ve vzdálenosti pouhých 4,5 km vyrostl Mlázovicím velký konkurent v podobě založeném městečku (Lázních) Běláhrad (1722).

Mlázovice, náměstí, před rokem 1932 (JF)

Městečko bylo v 18. století zcela dřevěné a do roku 1725 byl dřevěný i zdejší kostel se zvonicí. Ani požár připomínající v roce 1735 neznamenal v tomto ohledu obrát a ještě v roce 1793 byla nová radnice postavena ze dřeva. V roce 1779 byl zrušen a rozdělen vrchnostenský dvůr, který stával na jižním okraji městečka. Na tomto území se pak rozvíjela drobná výstavba. Od konce 18. do konce 2. třetiny 19. století zaznamenaly Mlázovicko velký růst. Nové domy vyrůstaly podél všech ulic a severně od náměstí vznikla nová domkářská čtvrt Trávník, soustředěná kolem nepravděpodobného prostoru tzv. dolního náměstí. Od 20. let 19. století se začala nesměle prosazovat zděná klasicistní výstavba. Velký požár v roce 1855 dlel městečko (zejména náměstí) zcela zničil a vyvolal celkovou zděnou přestavbu. Bylo nahrazeno stavebními kamennými (laminovanými) chlímu nad městečkem) a z cihel (cihelna zřízena kolem roku 1860). Mlázovicko tak nabývaly architektonicky jednoduše pozdně klasicistního rázu. V ulicích výslovně přiznávají stříbřité domky s fasádami členěnými plochými pilástry, někdy i plochou arkaturou, často s vyřezávanými vraty. Na náměstí byly postaveny jednoduché domy, bohatě zdobené rustikalizovanými klasicistními ornamentem a rostlinnými i zoomorfními motivy. Dokončení přestavby znamenala výstavba nové radnice v letech 1860–73. Mlázovicko, dříve parčík do skupiny dřevěných měst severovýchodních Čech, se tak začaly do povědomí obyvatelstva objevit jako klasicistně přestavěných měst Jičínska (Železnice, Vysoké Veselí, zčásti i Jičín aj.).

Klasicistní ráz se později neměnil, protože v poslední třetině 19. století zaznamenaly Mlázovicko výraznou stagnaci, protože se jim vyhnula železnice z Chlumce nad Cidlinou do Trutnova, ležely mimo hlavní silnice

a nevznikl zde žádný průmysl. Úspěšná nebyla ani přelomová snaha městečka o získání sídla soudního okresu (1848), který by ostatně musel být velmi malý. V 60.–80. letech 19. století docházelo k velkému výtěžkovému – jednak do průmyslového pohraničí, ale několik desítek osob odešlo i do Volyně (okresy Znojmo a Dobruška), ale i jinam. Mlázovicko se od poslední čtvrtiny 19. století profilovalo jako příjemné klidné letovisko, jehož atraktivitu zvyšovalo využívání minerálních pramenů, které nakonec roku 1898 vedlo k založení malých lázní. Ani ty se však v konkurenci nedalekých Lázní Běláhradu výrazně neprosadily.

Mírný rozvoj Mlázovicko zaznamenaly ve 20.–30. letech 20. století. Ve 20. letech 20. století postaveno sokolovské koupaliště a hřiště v Podlěsi, roku 1926 byl vybudován nový lázeňský dům na náměstí, čímž Mlázovicko dále posílilo svůj význam vyhledávaného letoviska. Rozvíjela se i rodinná výstavba, rozrůstající se podle komunikací. Po roce 1945 odešla řada rodin dosídlení pohraničí a Mlázovicko opět začaly stagnovat. Rozvoj nové výstavby byl velmi malý. Bohužel docházelo k utilitárním přestavbám jedinečné klasicistní tváře městečka. Urbanistická struktura náměstí nebyla narušena.

MLÝNY

ČECHY • Křemečnická vrchovina • 515 m n. m. • 14 km SV od Soběslavi, 7 km JZ od Cernovic

JMÉNO A STATUT

1379 oppidum Molendinum 19 lan. ad cast. Chusník, 1406 konelce i obec ze Mlýnov, 1552 dód. své (v) Mliních tvrz, 1597 ve vsi Mlynech, 1654 Mlýny, ves, 1720 Mlin, ves, 1757 ves, 1829 Mlin, 1847 ves, 1854 MLYN, 1890 MLÝNY, 1921 ves, 1939 MÜHLEN / MLÝNY, 1945 MLÝNY

ÚZEMNĚSPRÁVNÍ PŘÍSLUŠNOST

1379, 1597 p. Chousník, 1654 Bechyňský kraj, p. Radeňin, 1757 Táborský kraj, p. Chousník, 1850 o. Soběslav, 1868 p. o. Tabor, 1949 o. Soběslav, 1960 o. Tabor

POČET DOMŮ

1379: 19 lázní
1654: 13/7+3/5+1=17/12=29
1713: 28
1790: 36 d.
1843: 46 d.

BAHLKE, Joachim – EBERHARD, Winfried –
POLÍVKA, Miloslav (eds.):

Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska.

Praha 2001.

LEXIKON
historických míst
Čech, Moravy a Slezska

ARGO

Historické
Čechy

18. století

Jaroslav SCHALLER (1738-1809)

Topographie des Königreiches Böhmen.

(Prag 1782-1792)

16 svazků

Beschreibung der königlichen Haupt- und Residenzstadt Prag .

(Prag 1794-1797)

4 svazky

Historické Čechy

19. století

František Palacký

Popis Království českého, čili *podrobné poznamenání všech dosavadních krajů, panství, statků, měst, městeček a vesnic, někdejších hradů a tvrzí, též samot a zpustlých osad v zemi České, s udáním jejich obyvatelstva dle popisu roku 1843 vykonaného.*

(Praha 1848)

Jan Evangelista ORTH – František SLÁDEK

Topograficko-statistický slovník Čech čili *podrobný popis všech měst, městysů, vesnic, pak zámků, dvorů, továren, mlýnů, hutí a podobných o samotě ležících stavení, jakož i všech zpustlých hradů a zaniklých osad Království Českého.*

(Praha 1870)

Václav KOTYŠKA

Úplný místopisný slovník království českého

(Praha 1895). Reedice vyšla v roce 2019.

Franz Joseph Schwoy.

Historická Morava

18. století

Franz Joseph SCHWOY (1742-1806)

Topographie vom Margraftum Mähren

(Wien 1793-1794)

3 svazky (4. zůstal v rukopise)

Gregor Wolny

Profelſor der Weltgeſchichte

in

Brünn.

Historická Morava

19. století

Gregor WOLNY (1742-1806)

Řehoř Volný

Die Markgrafschaft Mähren, topographisch,
statistisch und historisch geschildert.

(Brünn 1835-1842) 5 svazků

Kirchliche Topographie von Mähren,
meist nach Urkunden und Handschriften.

(Brünn 1857-1861) 9 svazků

Vlastivěda moravská
Řada II, Místopis Moravy

(Brno: Musejní spolek, 1897-1948),
podle krajů a okresů

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II.
MÍSTOPIŠ MORAVY.

REDAKCE:

Frant. A. Slavík, hlavní redaktor. — Vydávání spoluřídí: Dr. Frant. Dvorský.
— Redaktor obrázkové části: Josef Hladík. — Odborní redaktoři: Frant. Bartoš,
Vít. Houdek, Dr. Frant. Kameníček, B. Popelka, Fr. J. Rypáček, P. Josef Vyvlečka.

Vydává Musejní spolek v Brně.

Díl I. místopisu.

BRNĚNSKÝ KRAJ.

Rediguje František A. Slavík.

BRNĚNSKÝ OKRES

Čís. 6.

V BRNĚ 1897.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně.

Židenice,

velká vesnice sev.-vých. od Brna 1 km. podél cesty u levého břehu Svitavy, většinou na rovině při mlýnské strouze vedené od řeky u Husovic, malou částí na mírném svahu Židenského kopce, katastr. a polit. obec 5.36 km.², starobylá, jak svědčí pohanské pohřebiště a památky v něm nalezené severně u vsi, když se vyvážela hlina na železničné náspy, jako: kosti mamutí, nosorožčí a medvědí.

Mívala v XVII. století 10⁴/₆₄ lánů neboli 850²/₃ m. polí II. tř. a 425¹/₃ m. III. tř. a vinic 184 m. I. tř. a 209⁶/₈ m. II. tř.; r. 1750: polí 1464 m., pastvin 26 m., vinic 156⁴/₃ m. a luk po 46¹/₆ vozu sena; — domů tehdy 39, z nichž byl jeden pustý s 36 m. polí ještě r. 1673; největší měly polí: jeden 90 m., 5 po 60 m., 9 po 30—46 m., ostatní méně; r. 1750: 47 osedlých, 23 chalup s polí a 8 domků bez nich; r. 1790: 65 domů, 480 obyv., r. 1834: 89 domů, 758 obyv., r. 1869: již 147 domů, 1813 obyv., r. 1880: 161 domů, 1901 obyv., s novou částí „Táborská třída“ zvanou, jež měla t. r. 18 domů, 277 obyv., dohromady 170 domů, 2178 obyv., z nich 2141 katolíků, 12 evangelíků, 23 židů a 2 jiného vyznání; 2019 Čechů, 158 Němců; r. 1890: 397 domů, 4667 obyv., z nich 4634 katolíků, 16 evangelíků, 17 židů, 4390 Čechů, 257 Němců, 4 jiné národnosti.

Prvně se připomíná odtud Hrozněta ze Židenic jako svědek na listě královském, jímž se potvrzuje r. 1210 nadání kláštera Zábřdovského od Lva z Klobouk.

R. 1348 daroval Jan, syn Dobravského, klášteru Žďárskému u Jihlavy roční úrok 2 hřivny gr. ze svého dvora v Židenicích. Pak uvádějí se Židenice jako majetek kláštera Zábřdovského. R. 1360 měl tento klášter spor o některá pole u Židenic s kapitulou u sv. Petra v Brně, a r. 1480 prodal úrok odtud ze Židenic 30 zl. ročně proboštu a 2 oltářníkům u sv. Petra. Dědina sama zůstala však dále u panství Zábřdovského.

R. 1582 potvrdil klášter, že „opati Zábřdovští jsou řeku Svitavu lidem svým Židenským a Zábřdovským pod plat 3¹/₂ zl. vždy ročně od mostu Zábřdovského až po hranice Brněnskou šibenici*) pouštěli anebo sami ji k užítku podle vůle své obrátili“.

Svobodný dvůr byl tu ještě v 1. polovici XVII. století, a platilo se z něho r. 1605 úroku o sv. Bartoloměji a sv. Mikuláši

*) Šibenici mělo zde na svých pozemcích město Brno postavenou.

3 kopy gr. Mlýn u Židenic koupila vrchnost r. 1585. Měla tu pak r. 1750: vinice 71 m., společně s obcí 57 m. pastvin, les „Boří“ 129 m. a „Lichý“ 256 m. (prodány r. 1857 k panství Pozoříckému); úroků nestálých brala tu z hospody 31 zl. a ze mlýna 450 zl.

P o d d a n í platili zde stálého úroku: o sv. Jiří a sv. Václavě vždy 21 zl. 45 kr., z lomu 25 zl., z pastvy 12 zl. 25 kr., a robotovali ³/₄ roku týdně: 6 sedláků dvouspřežně a 7 jednospřežně po 2 dnech a pěšky po 1 dni, 30 čtvrtlánků pěšky po 3 dnech, 8 chalupníků po 1 dni; ale čtvrt roku všichni sedláci mimo 2 s potahem 4 dni pěšky, čtvrtlánici 6 dni a chalupníci 2 dni týdně.

R. 1785 udělali s vrchností smlouvu a byli povinni: „ročně odváděti robotního platu 397 zl. 15 kr., ječmene sesypati 26 měřic, z lesů Křtinských dovážeti do Zábřdovic nebo do Brna tvrdého dříví 52 sáby, v Zábřdovských lesích dělati dříví 132 sáby. Mimo to musil každý půllánik 4 dni a čtvrtlánik 2 dni týdně na panských polích pracovati od 1. října do posledního února za 7 kr., od 1. března do posledního června za 10 kr. a od 1. července do posledního září za 15 kr. denně. Když vrchnost nepotřebovala plovozů nebo robotní práce, musili poddani za ně platiti jisté náhrady peněžité. Desátek odváděli faráři do Zábřdovic.“

Utrpěli válkami, nejvíce když Brno nepřátelé obléhali a velmi často požárem, zvláště r. 1786, 1790, 1800, 1810, 1813, 1819, 1831, 1832 a 1835.

V duchovní správě patří Židenice k Zábřdovicům a vystavěly si na východní straně obce úhlednou kapličku nákladem 4000 zl. Tam chodili odtud i do školy až do r. 1871. Obec vystavěla r. 1872 vlastní školu 2třídní, a když se rozšířila postupně až v 5třídní, vystavěla novou r. 1886—88. K oslavě toho vydala obec spisek „Upomínka na slavnost památky 40letého panování císaře a krále Františka Josefa I. spojenou s posvěcením a otevřením nové školy v Židenicích 1888“. R. 1892 měla škola v 6 odděleních 597 dětí, r. 1898 již 728. Knihovna, založená od faráře Ant. Siegra r. 1875, má přes 400 knih. Nadučitel Martin Zháněl (od r. 1872) vyznamenán byl stříbrným záslužným křížem s korunou.

Obec měla r. 1750: polí 6¹/₂ m., luk po půl vozu sena a pastvin 57 m. společně s vrchností (r. 1756 svých pastvin 26 m.); na pečeti nápis: „Sekryt diediny Zidienicz“ a znakem ve štítě dubový list (vyobrazeno str. 32, III. č. 8.).

Město Brno mělo tu 135 m. polí a postavilo zde šibenici; špitál sv. Štěpána 111 m. polí a luk po 14 vozů sena a 4 v. otavy.

Ze starých rodin udržely i v nejhorsších dobách XVII. a XVIII. století rodný dům jménem: Chlub pak Chlubík, Drahola 2 domy, Klíma, Šebesta 2 domy.

Původní část osady jmenuje se „v dědině“.

Novější část obce, nazvaná „Táborská třída“, jest od vlastní dědiny oddělena, jsouc na rovině mezi Juliánovem a Olomouckou ulicí v Brně.

V nové době, kdy se továrny v Brně velice zmohly, přibývá v Židenicích obyvatelstva, nejvíce dělníků z továren Brněnských, i bylo tu r. 1888 vedle 32 starobylých usedlostí rolnických: 263 domkářů, 32 živnostníků obchodních, 27 řemeslníků a 5 továren, barvírna, parní pekárna, továrna na vápno, spodium a továrna na lepenku na střechy. V hospodářství jindy oblíbený chov ovcí zanikl do r. 1870.

Spolky zařídili si tu: živnostenský r. 1869 za účelem opatrovatí potraviny a jiné věci ve velkém a přepouštěti je v malých částkách členům; má dům a knihovnu; čtenářsko-pěvecký spolek „Jaroslav“ založen r. 1883, má knihovnu; pak vojenských vysloužilců, krejcarový spolek za účelem opatrovatí chudým dítkám školní potřeby učebné a šatstvo, spolek dobrovolných hasičů, Sokol, čtenářsko-vzdělávací „Tábor“, dělnický průmyslu textilního.

Tratí slují: Tuřanské, v Podsedku, na Slatinsku, na Horách, za Skalů, v Pličníkách nyní Plecnikary, na Kuklách, v Bílých hlinách, u Spravedlnosti (šibenice Brněnského soudu), v Mrtvým, Petrůvce, Brněnky, Slíny, v Pískách, Štřenberk, Marvánky.

Samoty k Židenicům příslušejí: dvůr Mordovna na cestě z Juliánova do Ochoze, Kostivárny na cestě do Slatiny a židovský hřbitov.

S cesty do Líšně, s kopce Židenského nad dědinou, 307 m. nad hladinou mořskou, 100 m. nad údolím Svitaviným, a s Bílé hory 304 m. jest pěkná vyhlídka na Brno a okolí.*)

*) Reg. Boh. et Mor. I. 242; Cod. dipl. Mor. VII. 550--551, IX. 124; zemský archiv ruk. č. 4272; Reg. dom. 183, podd. 145; Ř. Volného Kirchl. Top. II. 1 str. 187 a násl.; V. Brandla Kniha pro každého Moravana str. 96; Upomínka na slavnost památky . . . r. 1888; odpověď na dotazník Vlastivědy moravské od učitele J. Mužika.